

Pokleslé divadlo.

Soňa Novotná

V semináři s názvem Pokleslé divadlo, jsme se zabývali hrami komediálního bulvárního typu, počínaje Slaměným kloboukem E. Labishe z roku 1851 a konče hrou českého autora A. Procházky - S tvojí dcerou ne. V tomto semináři jsme se soustředili na díla, která mají jednoho společného jmenovatele: chtít diváky rozesmát. Zaměřili jsme se na stavbu hry a pravidla, která, pokud se dodrží, dovedou diváky spolehlivě rozesmát. O která pravidla se jedná? O jakou alchymii jde? Jde o zápletku, ve které se protagonista dostane mírně řečeno do úzkých a diváci sledují jak se do potíží zamotává stále víc, až přesáhnou únosnou mez a vyjeví se pravda i se všemi následky. Ty následky kupodivu nejsou tak hrůzooplňné jaká energie byla vynaložena, aby se pravda neprovalila. Tato situace se opakuje v nejrůznějších hrách: protagonista musí čelit stále větším katastrofám, schovává se, převléká se za někoho jiného, přejmenovává se, lže. Na příklad ve hrách:

Jak je důležité mítí Filipa: mladík Jack předstírá, že se jmenuje Filip, aby si udržel lásku Gvendolíny,

Charleyova teta - mladík se převléká za tetu přítele Charleye aby mohli 2 přátelé beztrápně randit s dvěma počestnými dívkami

Jezinky a bezinky – mladík lže, aby nevyšlo najevo, že jeho ctnostné, starosvětské tetičky zamordovaly dvanáct pánů

Tenor na roztrhání – mladík se převléká za slovutného tenora aby zachránil představení.

1+1 jsou 3 – muž má dvě manželky a dvě domácnosti, podvádí obě

Bez roucha – divadlo na divadle, divadelní soubor hraje hru o dvou párech, které se nemají potkat a sejdou se najednou na jednom místě

Brouk v hlavě – neuvěřitelná podoba dvou zcela rozdílných mužů

Co je vlastně úkolem divadla? William Shakespeare to vystihl dokonale. Divadlo má nastavovat zrcadlo lidské společnosti. Musí to být ale zrcadlo vypouklé, takové, které určitý rys, většinou negativní, zvětší do obludných rozměrů, někdy až zkarikuje. Pak může divákovi přinést poznání, nebo důvod k zamyšlení nad sebou, pokud se v některé z postav divadelní hry pozná. Divadelní magie dokáže diváka přenést do dob dávno minulých či budoucích nicméně zákonitosti lidského chování nám jakoukoliv dobu či prostředí dokáží zpřítomnit. Co nás tak přitahuje na divadle, že za ním vážíme cestu?

Pozorujeme příběhy a osudy smyšlených postav z minulosti, přítomnosti či budoucnosti a vnímáme zákonitosti kterými se řídí lidské chování – pravda, lež, svědomí, láska, nenávisť,

dobro a zlo. Podvědomě či vědomě chceme vidět jak dobro vítězí nad zlem, pravda a láska nad lží a nenávisť. Za tímto zážitkem, který posiluje člověka a utvrzuje ho na správnosti své cesty nebo ho naopak varuje před kráčením do slepé uličky je to, co nás táhne do divadla.

Co ale diváku přináší takový Brouk v hlavě?

Tento typ hry je napsaný s cílem pobavit. Nic víc nic méně. Ale to je přece také hezký cíl. Jsou hry které mají poselství, o kterém přemítáme ještě dlouho po shlédnutí představení, po shlédnutí Brouka v hlavě, nás jen možná bolí bránice a máme prokrvený mozek a odpočineme si od starostí běžného života, takzvaně si vyčistíme hlavu. A i to je čas od času užitečné. Kromě toho i tento typ her také přináší určité poselství. Divák se může identifikovat s protagonistou v tom smyslu, že sleduje, co se stane, když se člověk pustí na velmi tenký led lži či zpočátku nevinného podvůdku. Protagonista je více méně dotlačen okolnostmi ke stále větším a větším lžím až je mu z toho pořádně horko. Malý nevinný podvůdek podle pravidla sněhové koule, na sebe nabaluje stále větší podvody a lži až doroste do obřích rozměrů. Divák z bezpečí divadelního sedadla, pobaveně a napjatě pozoruje, co by se mu mohlo stát, kdyby se sám pustil do takového dobrodružství. Je to takový náhradní způsob jak zažít opravdu zapeklitou situaci na vlastní kůži, ovšem z bezpečné vzdálenosti. Situace se vrší na situaci, protagonista v nich selhává a zhoršuje svou pozici stále více a více. Hry těží z pocitu viny, kterou nosíme v sobě za případnou lež, která má krátké nohy. Vcítíme se do postavy zoufalce, který musí trvat na své lži a ta se stává stále méně omluvitelnou a hrozí stále více, že ztratí tvář, pokud se lež provalí. Legrační je právě ten fakt, že okolí protagonisty se za každou cenu chce dobrat pravdy, ke které má klíč právě protagonista a ten je podrobován stále těžším a těžším zkouškám, kdy, aby obstál, musí lhát jako když tiskne.

Co nás rozesmává při pohledu na představení tohoto typu?

Protagonista dělá něco, co se nemá.

Aby dosáhl určitého cíle – lže, podvádí

Aby si zachoval tvář, lže ještě víc

Je konfrontován s postavou která protagonistu může odhalit, protože zná, či se dozví pravdu

Divák ví víc než postavy na jevišti

Postava se převléká za někoho jiného a není prozrazena

Převléká se za někoho výrazně jiného – za mnohem větší osobu nebo za ženu

Postava se schovává před jinou a shodou neuvěřitelných náhod není prozrazena

Postava převlečená za jinou zažije dobrodružství (i milostné) na místo osoby za kterou je převlečena

Postava si mylně vykládá zájem druhé osoby o vlastní osobu

Postava se dozví o svém, dosud neznámém původu a setká se se svým rodičem

Objeví se skutečná osoba za kterou se postava převléká

Určitý předmět není na místě, kde má být

Určitý předmět je na místě kde nemá být

Na jevišti je řada dveří, postavy vcházejí a vycházejí v rychlém sledu, jsou v bezprostřední blízkosti, aniž by o sobě věděly

Rytmus, timing se stále zrychluje až je celá scéna krejzy

Pomyslná honička za pravdou se přetaví do skutečné honičky na jevišti.

Je zajímavé, že autoři takovýchto her postupně došli k poznání, co funguje a co ne a vytvořili určitá pravidla, jejichž dodržování opravdu vede k salvám smíchu. Je to čistě technická otázka načasování slovních i pohybových gagů. Někteří autoři dokonce vydávají své dílo s velmi podrobnými divadelními poznámkami, vlastně manuálem, jak dílo na jevišti realizovat. Na příklad M. Frayn Bez roucha, R.Cooney 1 +1 jsou 2

Jak to, že se určité smíchové reakce v situacích na jevišti dají vypočítat? Je to odpozorováno ze života? Jak fungují slovní a situační gagy? Na čem jsou založeny? To je divadelní alchymie a její znalost je dána jen některým z nás. .